

УДК 342.951:[008+502]](045)

DOI 10.32782/cuj-2025-1-10

Фальковський Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державознавства, права та європейської інтеграції

Інституту публічної служби та управління

Національного університету «Одеська політехніка»

ORCID: 0000-0002-2762-1021

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ
ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ ТА ПРИРОДНОЇ СПАДЩИНИ:
ТЕОРЕТИКО-КОМПАРАТИВНИЙ ПІДХІД**

Стаття присвячена розкриттю особливостей адміністративно-правового захисту об'єктів культурної й природної спадщини в теоретико-компаративному аспекті. Автор наголошує на важливості належного адміністративно-правового регулювання цієї сфери як одного з ключових чинників збереження національної ідентичності, історичної пам'яті. У роботі системно розглядаються міжнародні стандарти та рекомендації ЮНЕСКО, а також аналізується практика різних країн світу, що дозволяє окреслити спільні риси ефективних механізмів охорони та визначити оптимальні шляхи вдосконалення законодавства. Зокрема, звернено увагу на те, що в багатьох розвинутих правових системах існує чітка адміністративно-правова процедура виявлення, реєстрації і моніторингу пам'яток, яка поєднується з жорсткими санкціями за порушення охоронного статусу.

Разом із тим, підкреслюється зростаюча роль взаємодії центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування та громадськості, які у низці країн активно залучаються до прийняття управлінських рішень і контролю за станом історико-культурних і природних об'єктів. Доведено, що цифрові інструменти – відкриті реєстри, геоінформаційні системи, платформи для електронних звернень – є перспективним засобом підвищення прозорості адміністративних процедур і покращення координації між органами публічної влади. Окремо розглянуто чинники, що ускладнюють забезпечення дієвого захисту: надмірна централізація, нестача фінансування, неузгодженість із законодавством про довкілля та брак механізмів адаптації до кліматичних викликів. На прикладах Франції, Великої Британії, Німеччини та США проілюстровано різні форми управління у сфері охорони пам'яток, від ієрархічних структур до більш децентралізованих моделей із сильним громадським сектором.

У дослідженні обґрунтовано тезу про те, що успішність адміністративно-правового захисту безпосередньо залежить від комбінації імперативних норм, технічної і фінансової підтримки, а також належної взаємодії між державними органами, громадою й приватним бізнесом. Автор дійшов висновку, що багатогранність і складність адміністративно-правового регулювання вимагають поєднання найкращих закордонних практик із урахуванням локальних особливостей, а також стимулювання суспільної підтримки, без якої будь-які нормативні приписи залишаються лише декларативними. Зрештою, підкреслюється, що адміністративно-правові механізми, орієнтовані на збереження культурної й природної спадщини, сприяють не тільки збереженню історичних, естетичних та екологічних цінностей, а й формуванню сталих основ майбутнього розвитку суспільства.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, культурна спадщина, природна спадщина, теоретико-компаративний підхід, міжнародні стандарти, національне законодавство, органи публічної влади, місцеве самоврядування.

Falkovskyi A. O. Administrative and legal protection of cultural and natural heritage sites: a theoretical and comparative approach

The article is devoted to revealing the features of the administrative and legal protection of cultural and natural heritage sites in a theoretical and comparative aspect. The author emphasizes the importance of proper administrative and legal regulation of this area as one of the key factors in preserving national identity and historical memory. The work systematically examines international standards and recommendations of UNESCO, and also analyzes the practice of different countries of the world, which allows us to outline the common features of effective protection mechanisms and determine the optimal ways to improve legislation. In particular, attention is drawn to the fact that

in many developed legal systems there is a clear administrative and legal procedure for identifying, registering and monitoring monuments, which is combined with strict sanctions for violating the protection status.

At the same time, the growing role of interaction between central executive bodies and local governments and the public is emphasized, which in a number of countries are actively involved in making management decisions and monitoring the condition of historical, cultural and natural sites. It is proven that digital tools – open registers, geographic information systems, platforms for electronic appeals – are a promising means of increasing the transparency of administrative procedures and improving coordination between public authorities. Factors that complicate the provision of effective protection are separately considered: excessive centralization, lack of funding, inconsistency with environmental legislation and lack of mechanisms for adapting to climate challenges. The examples of France, Great Britain, Germany and the USA illustrate different forms of management in the field of monument protection, from hierarchical structures to more decentralized models with a strong public sector.

The study substantiates the thesis that the success of administrative and legal protection directly depends on the combination of imperative norms, technical and financial support, as well as proper interaction between state authorities, the community and private business. The author concluded that the multifaceted and complex nature of administrative and legal regulation requires a combination of the best foreign practices, taking into account local characteristics, as well as the stimulation of public support, without which any regulatory provisions remain only declarative. Finally, it is emphasized that administrative and legal mechanisms aimed at preserving cultural and natural heritage contribute not only to the preservation of historical, aesthetic and environmental values, but also to the formation of sustainable foundations for the future development of society.

Key words: *administrative and legal protection, cultural heritage, natural heritage, theoretical and comparative approach, international standards, national legislation, public authorities, local self-government.*

Вступ. Збереження та охорона об'єктів культурної й природної спадщини є одним із пріоритетних завдань державної політики в багатьох країнах світу, адже вони не лише становлять історико-культурну цінність, а й мають значний вплив на формування національної ідентичності та розвиток соціально-економічного потенціалу. Водночас у сучасних умовах глобалізації та стрімких суспільно-політичних змін механізми захисту культурних і природних пам'яток потребують постійного вдосконалення.

З огляду на це, провідну роль у забезпеченні ефективного захисту відіграє адміністративно-правове регулювання, яке встановлює обов'язкові норми та процедури для збереження таких об'єктів, передбачає відповідальність за порушення законодавства, а також формує інституційні механізми контролю. Водночас, зважаючи на різноманіття правових систем і традицій у різних країнах, у сфері збереження спадщини виникає необхідність компаративного аналізу. Дослідження адміністративно-правових підходів різних держав надає можливість визначити оптимальні шляхи вдосконалення адміністративних процедур, а також дозволяє виявляти потенційні прогалини й недоліки у власній нормативно-правовій базі.

Актуальність вивчення цієї проблеми зумовлена також тим, що міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, Рада Європи та інші профільні інституції, активно розвивають концепції «культурного ландшафту», «сталого розвитку» та «спільного надбання людства». Вони вимагають від держав розробляти узгоджені правові стандарти та збалансовані механізми управління об'єктами, що мають значення для усього людства. Проте на практиці такі стандарти часто залишаються декларативними або потребують адаптації до конкретних національних умов, що може призводити до фрагментації законодавства та ускладнювати реалізацію заходів адміністративного захисту. Також частина країн світу не є учасниками відповідних конвенцій ЮНЕСКО.

Таким чином, проблема полягає у розробці ефективних адміністративно-правових інструментів, що базуватимуться на кращих міжнародних практиках і водночас враховуватимуть національні особливості. Такий підхід повинен охоплювати процедури набуття статусу пам'ятки, ліцензування і контролю за діяльністю на території об'єктів спадщини, а також збалансовані механізми відповідальності. Компаративне вивчення національного досвіду дає змогу визначити перспективні

напрями правового регулювання та сформувати комплексні рішення для збереження культурного й природного надбання майбутнім поколінням.

Проблема адміністративно-правового захисту об'єктів культурної та природної спадщини досліджується вченими з різних аспектів, включаючи міжнародно-правові та національні механізми охорони, взаємозв'язок культурної спадщини з економічними процесами, цифровізацію адміністрування та правові виклики, пов'язані з інтеграцією спадщини у державні політики. Зокрема, Белдер Л., Валийєва Г., Гулямов С., Джин-Мінг Б., Західлер К., Хуо Ч., Маджер У., Нейкова М., Папаіоанну К., Перкумієне Д., Пікард Р., Саафа Л., Старренбург С., Фу Ш., Ваді В. розглядають адміністративно-правові заходи захисту культурної спадщини у контексті міжнародних стандартів, порівнюючи досвід різних держав. Дослідники акцентують увагу на важливості ефективного фінансування охоронних заходів, ролі міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО, а також викликах, пов'язаних із глобалізацією та економічними змінами. Значна увага приділяється впливу цифрових технологій, включаючи створення відкритих реєстрів та застосування штучного інтелекту для моніторингу пам'яток. Крім того, автори наголошують на необхідності гармонізації правових норм із реаліями сучасного суспільства, особливо у зв'язку з викликами урбанізації, змін клімату та прав людини.

Метою статті є розкриття особливостей адміністративно-правового захисту об'єктів культурної та природної спадщини в теоретико-компаративному аспекті для вироблення рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства на основі кращих адміністративно-правових практик, із урахуванням особливостей нормативного регулювання збереження об'єктів спадщини в різних державах, ефективності адміністративних механізмів та сучасних тенденцій у сфері охорони культурного й природного надбання.

Матеріали та методи. У ході дослідження адміністративно-правового захисту об'єктів культурної та природної спадщини було

застосовано комплексний підхід, що поєднує методи системного, структурно-функціонального та компаративного аналізу. Основу емпіричної бази становлять міжнародні та національні нормативно-правові акти, що регулюють сферу охорони спадщини, зокрема Конвенція ЮНЕСКО 1972 року, законодавчі акти Франції, Великої Британії, Німеччини, США та України. Також використовувалися офіційні звіти міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО, Рада Європи, а також аналітичні матеріали наукових установ та урядових агентств, відповідальних за охорону культурних і природних об'єктів.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, що дозволяє розглядати адміністративно-правовий механізм охорони спадщини як комплекс взаємопов'язаних елементів, які включають адміністративно-правові норми, інституційні механізми, цифрові технології. Крім того, було застосовано метод порівняльного аналізу для зіставлення адміністративно-правових моделей охорони спадщини в різних країнах, що дозволило визначити їхні спільні риси, відмінності та можливі напрями вдосконалення правового регулювання в Україні.

Для оцінки ефективності адміністративно-правових механізмів використовувалися також методи правової експертизи та аналізу правозастосовної практики. Аналіз міжнародного досвіду сприяв розробці рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства у сфері збереження культурної й природної спадщини.

Результати. Адміністративно-правове регулювання у сфері охорони культурної та природної спадщини ґрунтується на загальноновизнаних міжнародних стандартах, а також на національних законодавчих актах, що відображають суспільно-політичні та культурні реалії кожної держави. Компаративний підхід до дослідження правового забезпечення дає змогу побачити, наскільки різними можуть бути правові механізми захисту, а також виявити спільні риси, що є характерними для демократичних країн, орієнтованих на верховенство права та повагу до спадщини як важливої частини національної ідентичності.

У міжнародній площині основу становлять фундаментальні документи ЮНЕСКО, насамперед Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 року, що запровадила концепцію «всесвітнього надбання» й виокремила категорії культурних та природних об'єктів, що мають виняткову цінність для людства. ЮНЕСКО відіграє ключову роль у формуванні міжнародних стандартів збереження спадщини. Проте її можливості обмежені через брак механізмів примусу та залежність від держав-членів [1]. Міжнародні організації передбачають не лише принципи виявлення та збереження таких об'єктів, а й надають рекомендації щодо створення національних органів управління та контролю. Ці рекомендації враховують різні соціально-економічні контексти, проте закладають однакові базові принципи обліку, моніторингу та відповідальності. Особливої ваги набуло положення про те, що визнання об'єкта спадщиною всесвітнього значення накладає на державу обов'язок забезпечити його належне збереження, включно з використанням інструментів адміністративного впливу й нагляду за дотриманням охоронного режиму.

Одним із ключових міжнародних документів, що регулюють адміністративно-правовий захист культурної спадщини, є Конвенція ЮНЕСКО 1972 року [2]. Проте ефективність цього документа залежить від ратифікаційних механізмів, які залишаються проблемними для багатьох країн. Дослідження свідчать, що без належного впровадження на національному рівні міжнародні правові стандарти часто залишаються декларативними [3].

На національному рівні адміністративно-правовий захист будується на відповідних законодавчих актах, що визначають порядок виявлення, обліку, реєстрації та збереження об'єктів спадщини. У низці країн діють спеціалізовані міністерства чи відомства, котрі координують всю систему охорони, включно з видачею дозволів на ремонтно-реставраційні роботи, контрольними перевірками стану пам'яток, а також із накладанням адміністративних санкцій за порушення встановлених правил. Важливим аспектом є встановлення межі між повноваженнями центральної

влади та місцевого самоврядування, зокрема в питаннях забудови та використання земель навколо пам'яток. Для більшості країн ЄС характерна тенденція до децентралізації, за якої регіональні й муніципальні органи набувають значних повноважень у прийнятті рішень щодо регулювання забудови в охоронних зонах і збереження автентичних середовищ, тоді як у інших державах, зокрема в Україні, все ще зберігається суттєва роль центральних органів виконавчої влади.

Практика Франції може бути прикладом відпрацьованої системи державного нагляду за історичними пам'ятками, де Міністерство культури (фр. *Ministère de la Culture*) [4] має розгалужену мережу регіональних дирекцій, відповідальних за видачу дозволів та контроль виконання робіт, а також за охорону ландшафтів і природних територій. Глобалізація та міжнародне економічне право можуть сприяти охороні культурної спадщини, проте одночасно вони створюють ризики. Зокрема, інвестиційні проекти у сфері видобування природних ресурсів здатні змінювати культурні ландшафти та знищувати історичні пам'ятки. Також існує думка про те, що арбітражні інстанції, такі як Світова організація торгівлі, досі не приділяють належної уваги захисту спадщини у своїх рішеннях [5].

У Великій Британії діє складна система взаємодії центральних та місцевих структур, зокрема дорадчих органів (English Heritage, Historic Scotland тощо), які розробляють рекомендації й політику збереження культурно-природних ресурсів. Водночас, у Сполучених Штатах Америки акцент робиться на федеральному захисті національних парків, заповідників, історичних місць, однак значна частина відповідальності передана штатам, у яких існують власні нормативні акти та програми охорони спадщини.

До характерних особливостей адміністративно-правового регулювання належать процедури визначення об'єкта як пам'ятки. Найчастіше вони передбачають експертну оцінку унікальності та цінності об'єкта, внесення його до відповідного реєстру та встановлення охоронних меж і режимів. У багатьох країнах передбачено обов'язок погодження будь-яких

будівельних чи господарських робіт на території пам'ятки з відповідними державними органами. Порушення таких приписів призводить до настання адміністративної відповідальності, що може включати штрафи, припинення дозвільних документів або зобов'язання відновити пошкоджений об'єкт. До того ж чимало держав вдаються до поєднання адміністративної та кримінальної відповідальності у випадках грубого порушення норм або навмисного знищення об'єктів спадщини.

У контексті природної спадщини адміністративно-правовий захист охоплює заходи щодо збереження біорізноманіття, захисту екосистем, а також впорядкування природокористування. Це може означати обмеження або заборону промислу, регулювання відвідування заповідників та національних парків, обмеження господарської діяльності, яка загрожує збереженню цінних ландшафтів. Особливо важливою стає взаємодія із законодавством про навколишнє середовище, оскільки в багатьох країнах природні резервати, заказники та національні парки діють за специфічними режимами, а їхнє адміністративне регулювання покладається на окремі державні чи публічно-приватні структури. У свою чергу, ефективне виконання приписів залежить від наявності механізмів регулярного моніторингу та чіткого визначення інстанцій, уповноважених виявляти й припиняти порушення.

Захист культурної спадщини тісно пов'язаний із правами людини, зокрема правом на збереження культурної ідентичності. Деякі дослідники вважають, що це право слід визнати основоположним у міжнародному праві, тоді як інші трактують його у контексті економічних та комерційних прав [6].

Теоретико-компаративний підхід дає змогу констатувати спільність деяких загальних принципів, таких як пріоритет збереження об'єктів над короткостроковими економічними інтересами, обов'язковість попереднього погодження робіт на територіях, що мають статус пам'яток, залучення експертів і громадських організацій до прийняття рішень та здійснення нагляду. Водночас, залишаються суттєві відмінності, що впливають із

різної ступеня централізації влади, історичних традицій охорони пам'яток і рівня фінансових ресурсів, які країна готова спрямувати на збереження спадщини. Саме ці відмінності зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення відповідних правових механізмів і пошуку оптимального балансу між охороною й розвитком, між державним контролем і децентралізованим управлінням, між спеціальними режимами й загальними нормами про довкілля та будівництво.

Загалом, ефективний адміністративно-правовий захист є результатом гармонійного поєднання імперативних норм, прозорих процедур, ефективних інституцій і належного фінансування. Теоретико-компаративне вивчення, з одного боку, сприяє запозиченню прогресивних правових рішень і методів контролю, а з іншого – допомагає уникнути недоліків, що мали місце в іноземній практиці, шляхом адаптації відповідних інструментів до місцевих правових і суспільних умов. Саме в такому взаємообміні досвідом криється потенціал для формування нових підходів до збереження й популяризації культурного та природного надбання, які б відповідали сучасним викликам та потребам кожної конкретної країни.

У деяких країнах адміністративне право спрямоване не лише на фізичну охорону пам'яток, а й на збереження нематеріальної спадщини – традицій, обрядів і народних промислів. Наприклад, у Китаї, запроваджено спеціальне законодавство для підтримки носіїв нематеріальної спадщини, але воно потребує подальшого вдосконалення [7].

У сучасних підходах до охорони природної спадщини набуває значення екологічна складова, що вимагає вищого ступеня інтеграції між природоохоронним, земельним та культурним законодавством. Недостатнє фінансування є однією з основних перешкод для ефективного правового захисту культурної спадщини. Дослідження показують, що у країнах з розвиненою системою фінансування збереження культурних об'єктів результати суттєво кращі [8].

Слід також враховувати особливу роль місцевих громад, які є безпосередніми

користувачами територій та учасниками процесів збереження спадщини. З точки зору адміністративної процедури, надмірна централізація може сповільнювати ухвалення оперативних рішень, не завжди враховувати локальні умови та потреби. В багатьох країнах спостерігається зростання інтересу до розробки нової парадигми партнерства між державою та громадськими організаціями, місцевими радами й приватним сектором (так звані «public-private partnerships»), що дає змогу залучити додаткові ресурси й знання. У світлі захисту культурної спадщини це може виявлятися, наприклад, у програмах ревіталізації історичних кварталів із частковим залученням приватного капіталу або грантів від міжнародних фондів, тоді як держава здійснює координацію та забезпечує контроль за дотриманням технічних і правових вимог. Вищевикладене надає можливість стверджувати, що адміністративно-правовий захист дедалі частіше розглядається як комплексний процес, що включає не лише обов'язкове виконання приписів, а й створення сприятливих умов для добровільної участі різних суб'єктів у збереженні й розвитку пам'яток.

Розвиток цифрових технологій відкриває додаткові перспективи для посилення адміністративно-правового захисту. Упровадження електронних реєстрів, геоінформаційних систем і платформ для онлайн-звернень громадян спрощує процес комунікації між органами влади й зацікавленими сторонами. За їх допомогою можна оперативно отримувати дані про технічний стан об'єктів, моніторити законність робіт, виявляти нові ризики та координувати дії різних установ. Крім того, цифрові інструменти сприяють прозорості, оскільки дають змогу оприлюднювати документи і результати експертиз у відкритому доступі, що підсилює громадський контроль і запобігає корупції в дозвільно-наглядових процедурах. Такі інноваційні рішення в поєднанні з розвиненою нормативно-правовою базою та належним фінансовим забезпеченням формують підґрунтя для дієвої, сучасної системи охорони культурної та природної спадщини.

Розвиток цифрових технологій сприяє збереженню культурної спадщини через створення віртуальних музеїв, використання штучного інтелекту для моніторингу стану пам'яток і впровадження геоінформаційних систем для захисту об'єктів. Однак ефективне використання цих інструментів залежить від правового регулювання та гармонізації міжнародних стандартів [9].

Теоретико-компаративний аналіз свідчить про наявність спільного прагнення країн до ефективного збереження надбання людства, однак ступінь реалізації цього прагнення залежить як від законодавчих особливостей, так і від рівня розвитку громадянського суспільства та економічних можливостей держави. Саме тому адаптація провідних світових практик до національного контексту набуває особливого значення, що, врешті-решт, може стати визначальним чинником у збереженні культурно-природних цінностей для майбутніх поколінь.

Порівняльний аналіз також свідчить про те, що в державах із тривалою історією правової охорони спадщини поступово формується комплексне поняття «культурного ландшафту», яке розглядає культурні й природні елементи як єдину цілісність. Такий підхід стимулює розроблення інтегрованих планів збереження, що охоплюють як архітектурні та історичні пам'ятки, так і природні компоненти – річкові долини, парки, лісові угіддя. У Франції, наприклад, у низці регіонів діє концепція «Pays d'Art et d'Histoire», спрямована на популяризацію територій із багатою культурною спадщиною шляхом формування уніфікованих стратегій захисту та розвитку. У Німеччині значна увага приділяється ландшафтному плануванню на рівні земель, де встановлюються так звані «культурні маршрути» й «захисні зони», що координують діяльність у сфері будівництва, рекреації та збереження історичних середовищ. Така інтеграція природних і культурних чинників дає змогу не лише ефективніше запобігати руйнуванню пам'яток, а й забезпечує комплексний розвиток туристичного потенціалу та підвищує якість життя місцевих громад. Китайська правова система містить численні механізми

охорони культурної спадщини, однак її ефективність залишається недостатньою через прогалини в законодавстві та слабку імплементацію міжнародних норм [10].

Нерідко адміністративні механізми зберігають тенденцію до надмірної централізації, коли локальні органи влади мають обмежені ресурси й повноваження для оперативної реакції на загрози. Однак ефективність цих заходів значною мірою залежить від наявності чіткої нормативної бази, деталізованих підзаконних актів і зрозумілих процедур, які регламентують дії компетентних органів.

Усе більшої актуальності набуває й проблема збереження нематеріальної культурної спадщини, що тісно пов'язана з природною складовою. Практики традиційного господарювання, ремесла, обряди й фольклор досі часто залишаються поза повноцінним правовим захистом. З точки зору адміністративного права виникає питання про те, як узгодити охорону таких елементів із сучасними підходами до розвитку територій. У деяких державах (наприклад, у Японії чи Південної Кореї) вироблено концепцію «живих національних скарбів», де носії нематеріальної спадщини отримують державну підтримку і перебувають під особливим правовим захистом. Утім, запровадження подібних моделей потребує ретельної адаптації до місцевих соціальних і правових реалій, а також достатнього фінансування.

Не можна оминати увагою й виклики, що виникають у контексті правового регулювання земельних відносин і будівництва. Часто саме конфлікти між планами забудови й охоронними режимами стають найбільш гострими проблемами для органів влади. Потреба в новому житлі, інфраструктурі чи промислових об'єктах на територіях із цінними пам'ятками породжує складні колізії між економічними інтересами та імперативом збереження спадщини. У деяких країнах, зокрема у Великій Британії, розроблено складні погоджувальні процедури та механізми компенсації, завдяки яким будь-який масштабний будівельний проєкт у зонах, що мають статус культурної або природної цінності, піддається детальній експертизі

й соціальному діалогу. Подібні процедури допомагають уникнути невідворотного руйнування пам'яток і зменшують ризик суспільних конфліктів.

Ще однією важливою ланкою адміністративно-правового захисту є система санкцій та способів примусу, яка забезпечує виконання приписів закону. В ідеальному випадку має існувати чітка градація відповідальності від адміністративних штрафів до кримінального переслідування за найбільш тяжкі правопорушення, пов'язані зі знищенням або пошкодженням пам'яток. Для підвищення дієвості таких санкцій у деяких державах застосовують також механізми реституції та відновних робіт, коли порушника зобов'язують відновити пошкоджений об'єкт або профінансувати реставрацію. Подібні інструменти не лише чинять виховний ефект, а й дозволяють зберегти культурно-природні цінності від подальшої деградації.

Теоретико-компаративний аналіз дозволяє зробити висновок, що успішна адміністративно-правова охорона спадщини можлива за умови комплексного підходу, який інтегрує законодавчі норми, інституційні механізми, фінансові інструменти й широку участь суспільства. Застосування компаративної перспективи допомагає виявити оптимальні рішення, апробовані у світовій практиці, й пристосувати їх до специфічних умов конкретної держави. Подальше вдосконалення адміністративно-правового регулювання повинно враховувати цифровізацію, міжнародні стандарти та необхідність інтеграції екологічних аспектів у сферу охорони культурної спадщини [11].

Висновки. Адміністративно-правовий захист об'єктів культурної й природної спадщини є складним і багатовимірним завданням, що вимагає комплексного підходу. Міжнародний досвід свідчить про високий рівень ефективності тих правових систем, які забезпечують прозору процедуру надання охоронного статусу, передбачають жорсткі санкції за порушення законодавства та стимулюють активну участь громадськості й приватного сектора. Застосування теоретико-компаративного підходу дає змогу виявити спільні

риси успішних механізмів, зокрема: нормативну визначеність процедури охорони, чіткі й деталізовані вимоги щодо будівництва й господарської діяльності в охоронних зонах, багаторівневу систему контролю, а також розвинену практику залучення місцевих громад і недержавних організацій.

Важливим чинником стає узгодження «культурного» й «природного» в єдиному понятті «культурного ландшафту», що дозволяє забезпечити цілісне регулювання використання територій і включити екологічну складову до охоронних заходів.

Для країн, які лише розбудовують власні підходи до охорони спадщини, досвід успішних правових систем може стати важливим орієнтиром. Адаптація міжнародних практик потребує не лише вдосконалення законодавчої бази, а й поступового формування культури дбайливого ставлення до історико-культурних і природних об'єктів. У результаті синергії правоохоронного компоненту, громадської підтримки та державної політики охорона спадщини набуває реальної дієвості, забезпечуючи збереження унікальних цінностей для майбутніх поколінь.

Література

1. Mager U. The UNESCO Regime for the Protection of World Heritage. 2010. С. 337–339. DOI: 10.1007/978-3-642-04531-8_12.
2. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини : Конвенція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури від 16.11.1972 : станом на 4 жовтня 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення: 30.01.2025).
3. Papaioannou K. The International Law on the Protection of Cultural Heritage. *IJASOS-International E-journal of Advances in Social Sciences*. 2017. № 3. С. 257–262. DOI: 10.18769/IJASOS.309684.
4. Ministère de la Culture (Франція) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.culture.gouv.fr> (дата звернення: 30.01.2025).
5. Vadi V. Crossed Destinies: International Economic Courts and the Protection of Cultural Heritage. *Journal of International Economic Law*. 2015. № 18. С. 51–77. DOI: 10.1093/JIEL/JGV010.
6. Valiyeva G. Legal Assessment of the Human Rights Limitations on the Preservation of Cultural Heritage. *Teisė*. 2023. DOI: 10.15388/teisė.2023.126.11.
7. Jin-Min B. On Administrative Legislation to Protect China's Intangible Cultural Heritage. *Journal of Luoyang Institute of Science and Technology*. 2014.
8. Neikova M. Digitalization and Protection of Cultural Heritage by Establishing a Sustainable Legal Framework. *Digital Presentation and Preservation of Cultural and Scientific Heritage*. 2024. DOI: 10.55630/dipp.2024.14.18.
9. Gulyamov S., Zolea S., Babaev J., Akromov A., Ubaydullaeva A. Administrative Law in the Era of Digital Technologies: New Opportunities for the Saving of Cultural Heritage and Public Education. *International Journal of Law and Policy*. 2024. DOI: 10.59022/ijlp.219.
10. Huo Z. Legal Protection of Cultural Heritage in China: A Challenge to Keep History Alive. *International Journal of Cultural Policy*. 2016. № 22. С. 497–515. DOI: 10.1080/10286632.2015.1015534.
11. Pickard R. Setting the Scene: The Protection and Management of Cultural World Heritage Properties in a National Context. *The Historic Environment: Policy & Practice*. 2016. № 7. С. 133–150. DOI: 10.1080/17567505.2016.1172780.

References

1. Mager, U. (2010). The UNESCO Regime for the Protection of World Heritage. pp. 337–339. DOI: 10.1007/978-3-642-04531-8_12 [in English].
2. Konventsiia pro okhoronu vsesvitnoi kulturnoi i pryrodnoi spadshchyny [Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage]: Konventsiia Orh. obiedn. natsii z pytan osvity, nauky ta kultury vid 16.11.1972 r.: stanom na 4 zhovt. 1988 r. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (accessed 30 January 2025) [in Ukrainian].
3. Papaioannou, K. (2017). The International Law on the Protection of Cultural Heritage. *IJASOS – International E-journal of Advances in Social Sciences*, no. 3, pp. 257–262. DOI: 10.18769/IJASOS.309684 [in English].
4. Ministère de la Culture [Ministry of Culture] (France) [Retrieved from: <https://www.culture.gouv.fr> (accessed 30 January 2025) [in French].

5. Vadi, V. (2015). Crossed Destinies: International Economic Courts and the Protection of Cultural Heritage. *Journal of International Economic Law*, no. 18, pp. 51–77. DOI: 10.1093/JIEL/JGV010 [in English].
6. Valiyeva, G. (2023). Legal Assessment of the Human Rights Limitations on the Preservation of Cultural Heritage. Teisė. DOI: 10.15388/teise.2023.126.11 [in English].
7. Jin-Min, B. (2014). On Administrative Legislation to Protect China's Intangible Cultural Heritage. *Journal of Luoyang Institute of Science and Technology* [in English].
8. Neikova, M. (2024). Digitalization and Protection of Cultural Heritage by Establishing a Sustainable Legal Framework. Digital Presentation and Preservation of Cultural and Scientific Heritage. DOI: 10.55630/dipp.2024.14.18 [in English].
9. Gulyamov, S., Zolea, S., Babaev, J., Akromov, A., & Ubaydullaeva, A. (2024). Administrative Law in the Era of Digital Technologies: New Opportunities for the Saving of Cultural Heritage and Public Education. *International Journal of Law and Policy*. DOI: 10.59022/ijlp.219 [in English].
10. Huo, Z. (2016). Legal protection of cultural heritage in China: a challenge to keep history alive. *International Journal of Cultural Policy*, no. 22, pp. 497–515. DOI: 10.1080/10286632.2015.1015534 [in English].
11. Pickard, R. (2016). Setting the scene: the protection and management of cultural World Heritage properties in a national context. *The Historic Environment: Policy & Practice*, no. 7, pp. 133–150. DOI: 10.1080/17567505.2016.1172780 [in English].